

SUG'ORISH TARTIBLARINING LOVIYANI QURUQ MODDA TO'PLASHIGA TA'SIRI

Otayarova Gulshoda Uzakovna,

Samarqand veterinariya meditsinasi, chorvachilik va
biotexnologiyalar universiteti assistenti,

Ravshanova Nilufar Adilovna,

Sholichilik ilmiy tadqiqot instituti
"Umumiy tahlil" laboratoriyasi mudiri

Boltayeva Mehribon O'tkurovna,

Masharipova Zuhra Mahmudjon qizi,

Mamatova Mashhura Mirzaek qizi,

Samarqand veterinariya meditsinasi, chorvachilik
va biotexnologiyalar universiteti talabalari

***Annotatsiya:** maqolada Samarqand viloyatining sug'oriladigan o'tloqi-bo'z tuproqlari sharoitida sug'orish tartiblarining oddiy loviya navlarini quruq modda to'plashiga ta'siri o'rganildi. Sug'orish tartiblarini o'simlikning quruq modda to'plashiga ta'siri o'rganildi. Vegetatsiya davri davomida Mahsuldor navida Ravot naviga nisbatan ko'proq quruq modda to'plashi kuzatildi.*

Tuproq namligi CHDNS ga nisbatan 70-80-60% (nazorat) sug'orish tartibidagiga nisbatan 70-80-60% sug'orish tartibida, shu bilan birga Ravot naviga qaraganda Mahsuldor navida ko'proq quruq modda to'planganligi ma'lum bo'ldi.

***Kalit so'zlar:** oddiy loviya, nav, sug'orish tartiblari, quruq modda*

Аннотация: В статье изучено влияние способов орошения на накопление сухого вещества сортов фасоли обыкновенной в условиях орошаемых лугово-серых почв Самаркандской области. Изучено влияние способов орошения на накопление сухого вещества растения. За вегетационный период отмечено, что сорт Махсулдар накопил больше сухого вещества, чем сорт Равот.

Влажность почвы при ЧДНС составила 70-80-60% (контроль) по сравнению с орошением 70-80-60%, при этом было установлено, что у сорта Махсулдар накапливалось больше сухого вещества, чем у сорта Равот.

Ключевые слова: фасоль обыкновенная, сорт, способы орошения, сухое вещество.

Abstract: The article studies the effect of irrigation methods on the accumulation of dry matter in common bean varieties under irrigated meadow-gray soils in the Samarkand region. The effect of irrigation methods on the accumulation of plant dry matter was studied. During the growing season, it was noted that the Mahsuldar variety accumulated more dry matter than the Ravat variety.

Soil moisture under the ChDNS was 70-80-60% (control) compared to irrigation of 70-80-60%, while it was found that the Mahsuldar variety accumulated more dry matter than the Ravat variety

Key words: common bean, variety, irrigation methods, dry matter.

Kirish. So‘nggi yillarda takrorlanayotgan suv tanqisligi, oziq-ovqat mahsulotlariga jahon bozorida narx navoning muttasil oshib borayotgani munosabati bilan shuningdek respublikamizda oziq-ovqat ekinlari mahsulotlarini yetishtirish hajmlarini yanada oshirish hamda ularning turlarini ko‘paytirish va shu asosida aholining oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan talabini to‘liqroq qondirish, natijada qishloq aholisi daromadlari va turmush darajasini yuksaltirish maqsadida Prezidentimizning (2008 yilda) «Oziq-ovqat ekinlari ekiladigan maydonlarni optimallashtirish va ularni yetishtirishni ko‘paytirish chora tadbirlari to‘g‘risida»gi farmoni e‘lon qilindi.

Shuning uchun sarf xarajatlarni, resurslarni, energiyani tejab, tuproqni ikkilamchi sho‘rlanishini oldini olishga, unumdorligini oshirishga imkon beradigan yangi davr talablariga javob beradigan agrotexnologiyalarni kompleks ravishda ishlab chiqish dehqonchilikdagi eng dolzarb muammolardan biridir. Shu bilan birgalikda ekologik toza don mahsulotlarini yetishtirishda qo‘llanilayotgan azotli o‘g‘itlar, gerbitsidlar, fungitsidlar, insektitsidlar miqdorini kamaytirish yoki ularni qo‘llashdan voz kechish juda katta amaliy ahamiyatga ega bo‘lgan muammodir.

Yuqorida qayd etilgan muammolarni yechishda paxta va g‘alla ekinlari ekin maydonlarini qisqartirmagan holda ekinlarni ilmiy asosda navbatlashtirishni yo‘lga qo‘yish, dukkaklilar oilasiga kiruvchi ekinlar (loviya)dan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Material va uslublar. Dala tajribalari 2018-2020 yillarda Samarqand viloyatining sug‘oriladigan o‘tloqi-bo‘z tuproqlari sharoitida oddiy loviya navlarining quruq modda to‘plashiga sug‘orish tartibining ta’siri o‘rganildi.

Samarqand viloyatining sug‘oriladigan o‘tloqi-bo‘z tuproqlari sharoitida oddiy loviya navlarining quruq modda to‘plashini tahlil qilish natijalari 1 –jadvalda keltirildi.

1-jadval

Sug‘orish tartiblarini loviyani quruq modda to‘plashiga ta’siri, s/ga (2018-2020 yy.)

Navlar	Sug‘orish tartibi	Unib chiqish	Shoxlanish	Gullash	Dukkaklash	Pishish
Ravot	70-60-60 nazorat	1,9	6,0	18,6	28,5	29,3
	70-70-60	2,0	6,5	20,8	32,4	33,3
	70-80-60	1,9	6,8	22,1	34,7	35,6
Mahsuldor	70-60-60 nazorat	2,0	6,8	23,0	32,5	33,2
	70-70-60	2,1	7,3	24,8	35,2	36,3
	70-80-60	2,1	7,6	25,6	37,5	38,6

Olingan natijalar tahlilining ko‘rsatishicha, dastlabki unib chiqish davrida quruq modda miqdori variantlar bo‘yicha Ravot navida 1,9-2,0 s/gani tashkil etgan bo‘lsa,

Mahsuldor navida bu ko'rsatkich 2,0-2,1 s/ga bo'lganligi hisobga olindi. Ravot naviga qaraganda Mahsuldor navi ko'proq quruq modda to'plashi aniqlandi. Bu ustunlik butun vegetatsiya davrida saqlanib qoldi. Shoxlanish davrida quruq moddaning to'planishi yuqoridagiga tegishli 6,0-6,8 va 6,8-7,6 s/gani, gullash davrida 18,6-22,1 va 23,0-25,6 s/ga, dukkaklash davrida 28,5-34,7 va 32,5-37,5 s/ga, pishish davrida o'tkazilgan tahlillarda esa ko'rsatkichlar mos ravishda 29,3-35,6 va 33,2-38,6 s/gani tashkil etdi (1-jadval).

Demak, o'simlikda quruq moddaning to'planishi unib chiqishga nisbatan shoxlanishda 3,1-3,6 barobar, shoxlanishdan gullashgacha 3,1-3,4 barobar, gullashdan dukkaklashgacha 1,5 barobar va pishishda sezgarsiz darajada ko'payishi kuzatiladi. Yuqorida ta'kidlanganidek, Mahsuldor navi Ravot naviga qaraganda ko'proq quruq modda to'plashi aniqlandi.

Tadqiqot natijalari va ularning tahlili. Olingan ma'lumotlar o'rganilib sug'orish tartiblari bo'yicha tahlil qilinganida, rivojlanish davrlari bo'yicha yanada qiziqarli natijalar qayd etildi. Dastlabki unib chiqish davrida o'simliklar urug'dagi zahira oziqa moddalar hisobiga o'sganligi bois, sug'orish tartiblari bo'yicha variantlararo farq kuzatilmadi.

Shoxlanish davrida tuproq namligi CHDNS ga nisbatan 70-60-60% (nazorat) sug'orish tartibi variantida Ravot navi o'simliklari 6,0 s/ga, Mahsuldor navi o'simliklari esa 6,8 s/ga yoki 0,8 s/ga ko'p quruq modda to'planganligi aniqlandi. Tuproq namligi CHDNS ga nisbatan 70-70-60% sug'orish tartibida yuqoridagiga mos ravishda 6,5 va 7,3 s/ga yoki 0,8 s/ga ko'p quruq moddato'planganligi qayd etildi. Tuproq namligi CHDNS ga nisbatan 70-80-60% sug'orish tartibida esa Ravot navida 6,8 s/ga quruq modda to'plangan bo'lsa, Mahsuldor navida 7,6 s/ga bo'lganligi hisobga olindi. O'simlikning gullash davrida quruq modda miqdori shoxlanish davridagiga qaraganda variantlar bo'yicha 3, -4, barobar ko'p bo'lib, tuproq namligi CHDNS ga nisbatan 70-60-60% (nazorat) sug'orish tartibida Ravot navida 18,6 s/ga, Mahsuldor navida 23,0 s/ga yoki 4,4 s/ga ko'p bo'lganligi aniqlandi. Tuproq namligi CHDNS ga nisbatan 70-70-60% sug'orish tartibida yuqoridagiga mos ravishda 20,8; 24,8 s/ga yoki 4,04 s/ga; tuproq namligi CHDNS ga nisbatan 70-80-60% sug'orish tartibida esa 22,1;25,6 s/ga yoki 3,5 s/gani tashkil etdi.

O'simlikning dukkaklash fazasida o'tkazilgan tahlillarda aniqlanishicha, o'simliklar to'plagan quruq modda miqdori variantlar bo'yicha o'rtacha hisobda 28,5-37,5 s/ga ni tashkil etganligi ma'lum bo'ldi. Ushbu davrda ham barcha davrlardagi tendensiya saqlanib qolib, eng ko'p quruq modda to'plagan o'simliklar, tuproq namligi CHDNS ga nisbatan 70-80-60% sug'orish tartibida bo'lganligi qayd etildi. Quruq moddaning to'planishi dukkaklash davridan so'ng susayib, pishish davrida o'tkazilgan tahlillarda variantlar bo'yicha o'rtacha hisobda 29,3-38,6 s/gani tashkil etdi.

Xulosa o'rinda aytganda, Samarqand viloyatining sug'oriladigan o'tloqi-bo'z tuproqlari sharoitida oddiy loviyaning Ravot va Mahsuldor navlari quruq modda to'plashi unib chiqishdan shoxlanishgacha juda jadal, shoxlanishdan gullashgacha jadal, gullashdan dukkaklashgacha jadalroq va dukkaklashdan pishishgacha sust kechdi. Tuproq namligi CHDNS ga nisbatan 70-60-60% (nazorat) sug'orish

tartibidagiga nisbatan 70-80-60% sugʻorish tartibida, shu bilan birga Ravot naviga qaraganda Mahsuldor navida koʻproq quruq modda toʻplanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Ravshanova N.A., Usmanov N.A., Mansurov X.G, Otayarova G. U..ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 2 | ISSUE 7 | 2021 ISSN: 2181-1385 Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723 Directory Indexing of International Research Journals-CiteFactor 2020-21: 0.89 DOI: 10.24412/2181-1385-2021-7-280-285

2. СИЛОС МАССА УЧУН МАККАЖЎХОРИ ДУРАГАЙЛАРИНИ ЕТИШТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ. Авторы Ўктамов Х. Khalilov N.,Kasimova Sh., Otayarova G. U. Дата публикации, 2022/11/14 Материалы конференции «Veterinariya va chorvachilik sohalarini rivojlantirishda yosh olimlarning oʻrni» mavzusidagi magistrLAR va iqtidorli talabalarning ilmiy – amaliy konferensiyasi.

3. Ravshanova N.A., Usmanov N.A., Otayarova G.U. ЗАВИСИМОСТЬ ДЛИНЫ ВЕГЕТАЦИОННОГО ПЕРИОДА СОРТОВ ФАСОЛИ ОБЫКНОВЕННОЙ ОТ СРОКОВ И СПОСОБОВ ПОСЕВА, Текст научной статьи по специальности «Сельское хозяйство, лесное хозяйство, рыбное хозяйство» <https://cyberleninka.ru/article/n/zavisimost-dliny-vegetatsionnogo-perioda-sortov-fasoli-obyknovennoy-ot-srokov-i-sposobov-poseva>.

4. Отаярова Г.Ю., Халилов Н. и Равшанова Н.А. (2024). ЛОВИЯНИНГ О'СИШИ, О'СИШ ДЖАДАЛЛИГИ ВА О'РТАЧА СУТКАЛИК О'СИШИГА СУГ'ОРИШ ТАРТИБЛАРИНИНГ ТА'СИРИ. УЧЕНЫЙ , 2 (5), 95-100. <http://scholar-journal.org/index.php/s/article/view/102>.

5. Муминова З.К., Исмоилов В.И., Отаярова Г.У. (2024). РЕСУРСТЕЯМКОР АГРОТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ЭРОЗИЯГА УЧРАГАН БО'З ТУПРОКЛАР УНУМДОРЛИГИ ВА КУЗГИ БУГ'ДОЙ ХОСИЛДОРЛИГИНИ ОШИРИШГА ТА'СИРИ. УЧЕНЫЙ , 2 (5), 89-94. <http://scholar-journal.org/index.php/s/article/view/101>.

6. [Theoretical justification of combined cropping of cotton and mung bean](#). Авторы Nilufar Ravshanova, Nasriddin Khalilov, Gulshoda Otayarova, Shaxnoza Kosimova, Sobirjon Palvanov, Дата публикации 2024, Журнал E3S Web of Conference

7. АГРОБИОТЕХНОЛОГИЯ ВА ВЕТЕРИНАРИЯ ТИББИЙОТИ ИЛМИЙ ЖУРНАЛИНИНГ МАКСУС СОНИ 1010 АНГ'ИЗГА ЛОВИЯ ЯЕТИСИТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ Авторы Tursunov Sh. N. Otayarova G. U., Quldoshev B. X., Imomnazarova F.,N. A. Ravshanova Дата публикации. 2022/10/14 Материалы конференции «Veterinariya va chorvachilik sohalarini rivojlantirishda yosh olimlarning oʻrni» mavzusidagi magistrLAR va iqtidorli talabalarning ilmiy – amaliy konferensiyasi

8. Бекмурадова, Х. К., & Ўринова, М. (2022). ИССИҚХОНАДА БОДРИНГ ПАРТЕНОКАРПИК ДУРАГАЙЛАРИНИНГ ҲОСИЛ ТЎПЛАШ ДИНАМИКАСИ. АГРОБИОТЕХНОЛОГИЯ ВА ВЕТЕРИНАРИЯ ТИББИЙОТИ ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ, 1110-1113.

9. Бекмурадова, Х. К., А. И. Исмоилов, and Б. Ж. Ахмадалиев. "Оценка исходного материала для создание новых устойчивых к вирусной мозаике сортов томата." *Актуальные проблемы современной науки* 3 (2019): 170-173.
10. Бекмурадова, Х. К., and А. И. Исмоилов. "Самарканд, Узбекистан Samarkand Institute of veterinary medicine, Samarkand, Uzbekistan The scientific research institute of vegetable groups and potato studies in Samarkand scientific-experimental station, Samarkand, Uzbekistan." *ББК 65.2 C56* 58.
11. Bekmuradova, Xurshida Karimovna, and Ibragim Tashkentovich Ergashev. "HIMOYALANGAN GRUNTDA BODRING DURAGAYLARINING HOSILDORLIGIGA TURLI EKISH MUDDATLARINING TA'SIRI." *SCHOLAR* 2.5 (2024): 70-76.
12. Ergashev, Ibragim Tashkentovich, Xurshida Karimovna Bekmuradova, and Feruza Ibragimovna Toshkentbaeva. "X-VIRUSINING KARTOSHKA MAHSULDORLIGIGA TA'BSIRI." *SCHOLAR* 2.5 (2024): 77-83.
13. Бекмурадова, Х. К., and А. И. Исмоилов. "ОЦЕНКА СТЕПЕНИ ЗАРАЖАЕМОСТИ СОРТООБРАЗЦОВ ТОМАТА С ToMV." *СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В РАЗВИТИИ АПК*. 2020.